

โบราณกาลปัจจุบัน

www.matichonbook.com

เกริ่นนำ

www.mattichonbook.com

โบราณกาลปัจจุบัน ชื่อหนังสือ ปงชี้ความสัมพันธ์ของอดีตกับปัจจุบัน
ที่เป็นหนึ่งเดียว ไม่ได้ขาดจากกัน

ผลจากการศึกษาอดีต แม้ช่วยให้เราเข้าใจกันได้ระดับหนึ่ง ก็คงมีถูกบ้าง
ผิดบ้าง ยังคลุมเครือบ้าง อันเป็นธรรมดา ไม่ใช่เรื่องสำคัญเท่าประสบการณ์
ที่ได้จากการคิดค้นคว้า ลองผิดลองถูก ได้แก่ปัญหาข้อติดขัดต่างๆ เกิดเป็น
ประเด็นต่อเนื่องกันไปไม่มีหมด นับเป็นงานสั่งสมประสบการณ์ทางปัญญา

ผู้เขียนคุ้นเคยกับการวิจัยงานช่างโบราณด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์
ศิลปะ ครั้นนี้เลือกใช้วิธีทบทวน ตรวจสอบข้อมูลความรู้เดิมๆ ที่เคยค้นคว้าไว้
และแทรกข้อคิด ทั้งติดตามงานช่างเพิ่มเติมด้วย โดยได้เชื่อมโยงแรงบันดาลใจ
กับวิธีการทางศิลปะร่วมสมัย สร้างเป็นภาพ “ศิลปะโบราณกาลปัจจุบัน” และ
เลือกตามที่ชอบใจเป็นภาพประกอบเรื่องร่วมกับภาพถ่าย

ในที่นี้จัดแบ่งเนื้อหาคร่าวๆ ให้รวมกันเป็น 4 กลุ่ม เพื่อสะดวกในการ
เลือกเรื่องอ่าน ดังนี้

กลุ่ม 1 งานคิด งานช่าง

กลุ่ม 2 คิดตามช่างเขียน

กลุ่ม 3 คิดตามช่างก่อ

กลุ่ม 4 คิดตามช่างปั้น ช่างหล่อ ช่างสลัก

อนึ่ง บรรณาธิการเล่มและทีมงานได้คิดออกแบบรูปเล่มเป็นพิเศษ
แต่ละกลุ่ม แต่ละเรื่องและภาพประกอบให้มีพื้นที่ REVIEW เพื่อให้ผู้อ่านจะใช้
บันทึกความคิดเห็น จึงขอขอบคุณความพิเศษนี้ อีกทั้งสำนักพิมพ์มติชน ที่จัด
พิมพ์หนังสือเล่มนี้ด้วย

กลุ่ม 1

งานคิด งานช่าง

1

พญานาคที่เปลี่ยนไป

ประติมากรรมในศิลปะเขมร นอกจากช่องประตูแล้วยังมีซุ้มประตูด้วย
เสาคู่ (สัญลักษณ์ของตัวเรือน คือ อาคาร หรือเรือนธาตุ ก็เรียก) ซุ้มหรือ
หลังคามีสาคูรองรับ มีหน้าบรรพ (มักสะกดกันว่า หน้าบัน) ล้อมด้วยรูป
พญานาคคู่เป็นกรอบของหน้าบรรพ ออกแบบให้เลื้อยแยกจากยอดลงมา
บนลำตัวมีแถวครีบทพญานาค เลื้อยลงมาถึงปลายกรอบซุ้มเป็นพญานาค
5 หัว

กรอบหน้าบรรพในศิลปะเขมร
จึงหมายถึงงานประดิษฐ์เป็นรูปพญา
นาค (ภาพที่ 1-2)

- ภาพที่ 1

- ภาพที่ 2

www.matchonbook.com

REVIEW:

เมื่อผ่านเวลายาวนาน ต้นแบบก็กลายรูป ความหมายเลื่อนไป หางพญานาคคือที่มาของข้อฟ้า ลายองมาจากลำตัวพญานาค ไบระภาคคือคิริพญานาค พญานาค 5 หัวกลายมาเป็นหางหงส์ (ภาพที่ 3-4)

REVIEW:

• ภาพที่ 3

www.matichonbook.com

• ภาพที่ 4

www.matichonbook.com

REVIEW:

2

ลวดลายประดับโคมไฟ ศิลปะล้านนา (พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หริภุญไชย)

โคมไฟสำริด พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หริภุญไชย จารึกที่ฐานระบุ
พ.ศ. 2061 (กลางพุทธศตวรรษที่ 21) ส่วนฐานมี 4 ขา เอวของฐานเจาะช่อง
แบบซึ่งพบได้เสมอที่ฐานของพระพุทธรูปล้านนาระยะนั้น (ภาพที่ 1)

www.matick.com

หน้าซ้าย

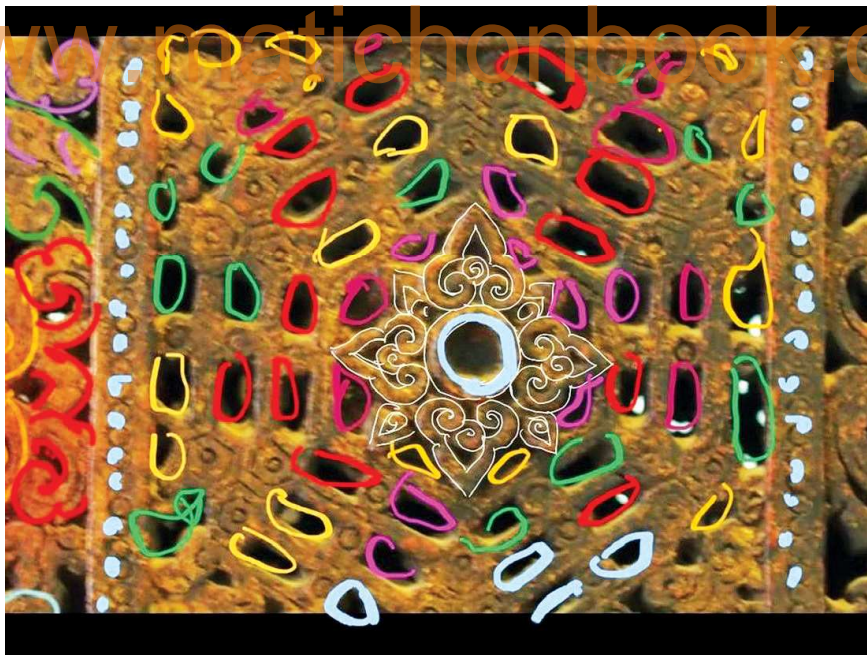
- ภาพที่ 1

หน้าขวา

- (บน) ภาพที่ 2
- (ล่างซ้าย) ภาพที่ 3
- (ล่างขวา) ภาพที่ 4

เหนือขึ้นไปคือส่วนกลาง เป็นพื้นที่ฉลุลวดลาย ด้านหนึ่งฉลุลวดลาย ล้อมกรอบสี่เหลี่ยม ภายในกรอบลายฉลุแปดเหลี่ยมคล้ายใยแมงมุม ลวดลาย พรรณไม้เคล้าวงโค้งผสมผสานแนวจีน (ภาพที่ 2-4) ทำนองเดียวกับลวดลาย ประดับอื่นๆ ในยุคนั้นของล้านนา

- (บน) ภาพที่ 5 และ (ล่าง) ภาพที่ 6 แต่งเติมอดีต

REVIEW:

www.matichonbook.com

3

เรียกกันว่า ปราสาทเขาน้อย (สี่ชมพู) จังหวัดสระแก้ว

ปราสาทเขมร 3 หลัง ก่อด้วยอิฐบนยกพื้นศิลาแลง เรียงกันเป็นแนวเหนือ-ใต้ กรมศิลปากรบูรณะปราสาท องค์กลางซึ่งยังอยู่ในสภาพแข็งแรงเกือบเต็มองค์ (ภาพ ที่ 1-2) ส่วนอีก 2 องค์ชำรุดมาก เหลือส่วนฐานและผนัง เพียงเล็กน้อย ข้อมูลจากหนังสือของกรมศิลปากร (พ.ศ. 2511) กำหนดอายุจากคานทับหลัง 3 ชั้น ที่พบในบริเวณ นั้นว่าอยู่ในพุทธศตวรรษที่ 12 ตรงกับศิลปะแบบสมโบร์ ไพรกุกในประเทศกัมพูชา (คาน) ทับหลังของปราสาท หลังกลางเคยถูกลักลอบถอดไปแต่ติดตามคืนกลับมาได้ (ภาพที่ 3-4)

www.matichonbook.com

หน้าซ้าย

- ภาพที่ 1

หน้าขวา

- ภาพที่ 2

www.malichonbooks.com

จารึกพบที่กรอบวงกบ ระบุศักราชเท่ากับ พ.ศ. 1180 อนึ่ง นักโบราณคดี กรมศิลปากรระบุว่า ราวกว่าศตวรรษหลังการสร้างศาสนสถานแห่งนี้คงมีงานบูรณะ โดยพิจารณาจากแบบอย่างผิดแปลกของเสาประดับกรอบประตูที่พบในบริเวณนั้น

ศิลปะแบบสมโบร์ไพรกุกเก่าแก่รุ่นแรกในยุคเขมรสมัยก่อนเมืองพระนครซึ่งยังเหลือหลักฐานอยู่มากในประเทศกัมพูชา คือแบบอย่างที่นักวิชาการไทยเทียบเคียงลักษณะกับ (คาน) ทับหลังของปราสาทหลังกลาง คือตอนบนมีแถบวงโค้งต่อเนื่องอันเป็นพัฒนาการที่เลียนแบบจากกรอบวงโค้งของซุ้มประตูปราสาท (ภาพที่ 3-4) ใต้วงโค้งต่อเนื่อง คือแถวลายเฟืองอุษะคงสลักเลียนแบบที่เรียกว่าพวงสด (คือ พวงดอกไม้ ใบไม้) ประดับเหนือช่องประตูและหน้าต่างอาคารศาสนสถาน แบบอย่างของ (คาน) ทับหลังที่กล่าวมานักวิชาการชาวฝรั่งเศสสามารถจัดลำดับการสืบทอดเป็นวิวัฒนาการยาวนานกว่า 700 ปี ตั้งแต่ศิลปะเขมรสมัยก่อนเมืองพระนคร ต่อลงมาถึงศิลปะต่างๆ ในเขมรสมัยเมืองพระนคร จนเป็นแบบของสมัยสุดท้ายคือศิลปะแบบบายัน โดยเราแทบนึกกันไม่ออกว่ามาจากต้นแบบได้อย่างไรหากไม่ติดตามลำดับความเปลี่ยนแปลงมาอย่างใกล้ชิด

REVIEW:

www.matichonbook.com

- (บน) ภาพที่ 3
- (ล่าง) ภาพที่ 4

- ภาพที่ 5

www.matchonbook.com

ภาพที่ 5 ระบายสีเหลือส่วนที่หักชำรุด ซึ่งร่องรอยของรูปสลักกร่อน บางกว่าอีกด้านหนึ่งซึ่งเป็นรูปมกรคายนางบัวโค้ง อาจเกิดจากจมอยู่ใต้พื้นดิน มายาวนานมากก่อนการค้นพบ

REVIEW:

REVIEW:

www.matichonbook.com

4

ข้อมูลความรู้จากปราสาทประธาน วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัดนี้สร้างสมัยอยุธยาตอนต้น พ.ศ. 1967 ในรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) ปราสาทประธานของวัดอยู่ในสภาพสมบูรณ์กว่าวัดอื่นที่สร้างในเวลาไล่เลี่ยกัน (ภาพที่ 1) 3 กรุภายในปราสาทประธานเรียงลำดับในแนวตั้งจากระดับพื้นของคูหา

2 กรุบนมีจิตรกรรมฝาผนัง โดยมีพื้นที่บรรจุเครื่องราชกกุธภัณฑ์ พระพุทธรูป พระพิมพ์ ชิ้นส่วนแผ่นทองที่เคยใช้บุปราสาทจำลอง เครื่องราชูปโภค เช่น จอกทองคำ

• ภาพที่ 1

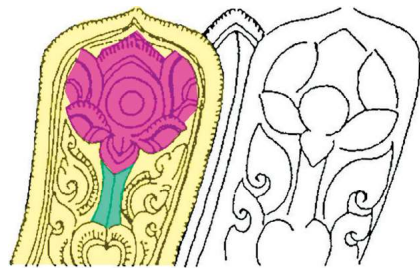
www.matichonbook.com

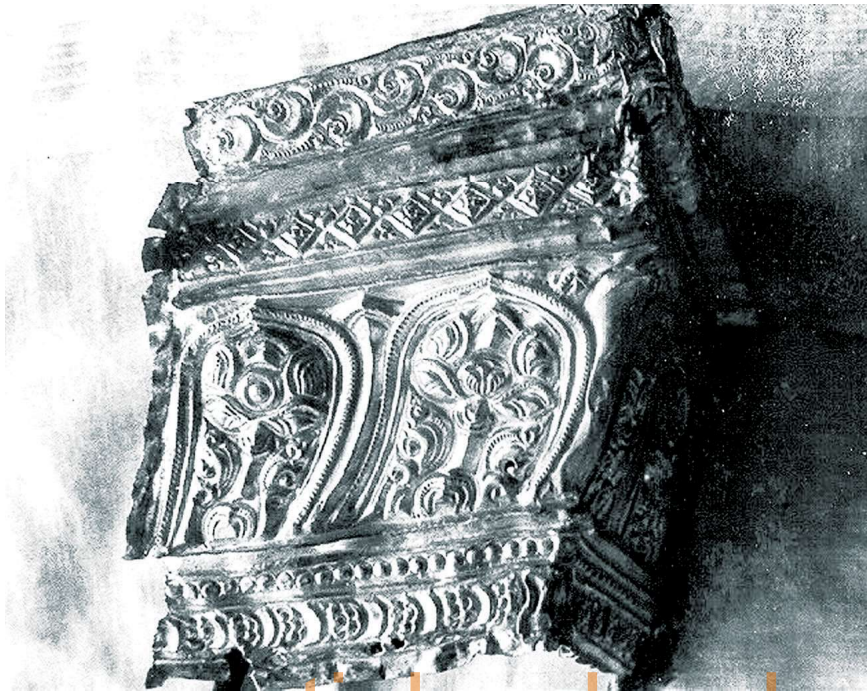
ประเด็นที่น่าสนใจคือ ลวดลายคูนูนรูปดอกไม้ ใบไม้ (ภาพที่ 2-7) แสดงถึงการเกี่ยวข้องกับรสนิยมจีน ซึ่งสอดคล้องกับการพบอักษรจีนที่แผ่นหลังของพระพิมพ์ดิบูก ระบุนุ้ที่ร่วมบุญกุศลในคราวสร้างวัด

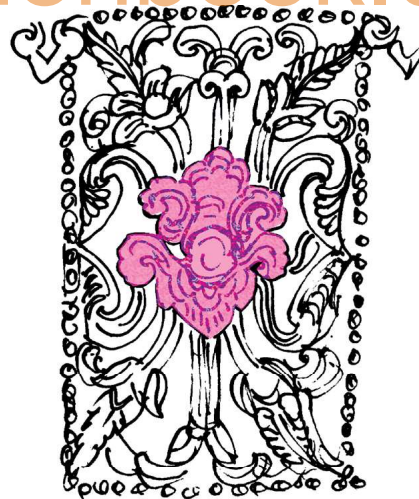
www.maitheerabook.com

- (บน) ภาพที่ 2
- (ล่างซ้าย) ภาพที่ 3
- (ล่างขวา) ภาพที่ 4

www.matichonbook.com

- (บน) ภาพที่ 5
- (ล่างซ้าย) ภาพที่ 6
- (ล่างขวา) ภาพที่ 7

หลักฐานด้านงานปูนปั้นประดับปราสาทประธานองค์นี้ชี้ชัดว่า ในอดีตมีงานบูรณะไม่น้อยกว่าหนึ่งครั้ง กลุ่มช่างบูรณะคงมากกว่า 1 หรือ 2 กลุ่ม

ลวดลายปูนปั้นประดับปราสาท เป็นงานช่างหลังงานก่อและฉาบปูนเสร็จสมบูรณ์แล้ว งานปูนปั้นแยกได้มากกว่า 2 แบบ แบบแรกเป็นงานคร่าวสร้างใช้ปูนมีเนื้อขาว ผสมทรายละเอียด และเพราะเป็นงานปั้นนูน ลวดลายนอกจากมีแบบอย่างของสมัยต้นอยุธยาแล้ว ลักษณะสำคัญคือปริมาตรเกิดจากแรงกดจากเครื่องมือให้เป็นลวดลายลงบนปูนที่ยังหมาด ขอบลายส่วนที่ถูกดแต่งเป็นตัวลาย จึงยุบลงเล็กน้อยตามแรงกด (ภาพที่ 9-10 สีม่วง) ตรงข้ามกับงานซ่อมสมัยหลังซึ่งสังเกตได้ว่า ใช้เครื่องมือกรีดหรือตัดขอบของลวดลายจึงมักมีรอยปลิ้น รวมทั้งลักษณะปูนที่ผสมทรายหยาบและปั้นเมื่อปูนเริ่มแข็งตัวมากแล้ว ทั้งใช้ช่างฝีมืออ่อนหรือช่างฝึกหัด ลวดลายจึงแปลกแยกอย่างไม่มีระบบระเบียบ จึงชวนให้คิดว่าเป็นฝีมือช่างฝึกหัด (ภาพที่ 9-10 สีเขียว)

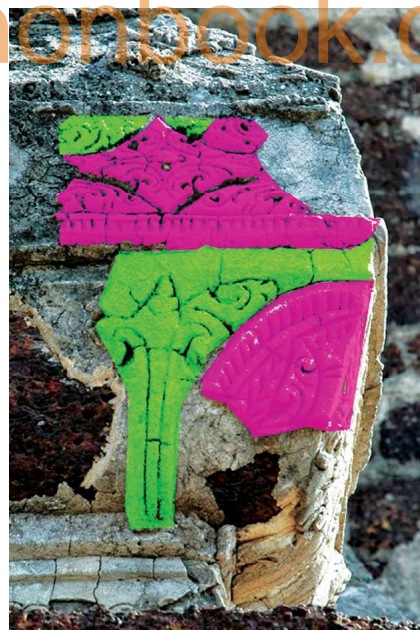
REVIEW: www.matichonbook.com

- (บน) ภาพที่ 8
- (ล่างซ้าย) ภาพที่ 9
- (ล่างขวา) ภาพที่ 10

ภาพที่ 9-10 ลงสีแบ่งรูปแบบงานปั้น
ประดับปราสาทประธานวัดราชบูรณะ สีม่วง
คืองานตันอยุธยา สีเขียวคืองานสมัยหลัง

www.matichonbook.com

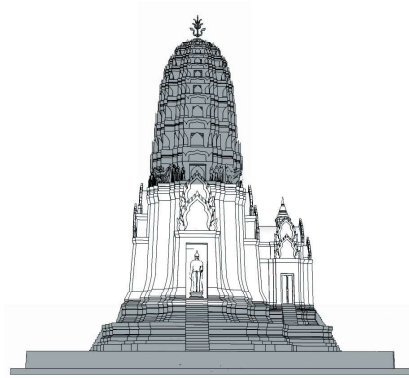
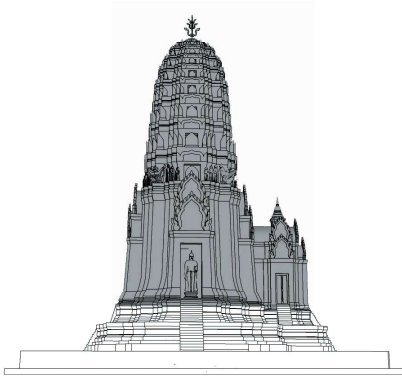

www.matichonbook.com

- (บน) ภาพที่ 11
- (ล่าง) ภาพที่ 12

ภาพที่ 11-12 น่าสนใจที่ปราสาทประธานองค์นี้มีเจดีย์ยอดประดับบนสันหลังคาตรีมุข ไม่เคยพบที่ปราสาทเขมรซึ่งเป็นต้นแบบของเจดีย์ทรงปราสาท

ส่วนศิลปะปูนปั้นประดับเจดีย์ยอดมีมาตั้งแต่สมัยเมืองพุกาม ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 16-18

- (บนซ้าย) ภาพที่ 13
- (บนขวา) ภาพที่ 14
- (ล่าง) ภาพที่ 15

ภาพที่ 13-15 ส่วนฐาน ส่วนกลาง และ ส่วนบน ซึ่งมีภาคลับกึ่งเป็นส่วนยอด

REVIEW: